

JACOB STAEL VON HOLSTEIN JA KUNSTIKOGUMISE ALGUSAJAD EESTIS

Ants HEIN

Eesti Teaduste Akadeemia Ajaloo Instituut. Rüütli 6, EE-0001 Tallinn, Eesti

Esitanud K. Siilivask

Toimetusse saabunud 12. novembril 1992, avaldamisele lubatud 15. veebruaril 1993

Esimesi kunstikogujaid ja -kogusid saab praeguse Eesti alalt kõne alla võtta alates 17. sajandist. See oli aastasada, mil tekkis mitmesuguseid kunsti- ja kuriositeedikabinette üle Euroopa, loomulikult ei saanud see puudutamata jätta Baltikumigi. Põhjalikumalt leiab artiklis analüüsimist Jacob Stael von Holsteini (1628—1679) kollektsioon, mis oli 17. sajandi kestel Eestis seni teadaolevaist rikkalikem.

Retseptioon on kunstiteaduses sedavõrd lai mõiste, et selle alla mahub kunstiteoste kollektsioneeriminegi. Pealegi kui see tegevus on niisama vana kui professionaalne kunstitegemine ise: teated esimestest kunstikogujatest ja -kogudest ulatuvad antiigini. See on harrastus, mis läbi aegade kogenud mitmeid tõuse ja mõõnu ning selle suhtes on küllap õigustatud Adolf Furtwängleri lansseeritud tees, et vanema kunsti talletamine on olnud kogujatel esiplaanil just kultuurilistel langusperioodidel, kuna sisemiselt loomisjõult rikkastel ephhidel kaldunud nende soosing taas kaasaegsele taidetele.¹

Eesti puhul saab privaatsest kunstikogumisest rääkida vahest alates 17. sajandist. Igatahes polnud tole aastasaja teisel poolel näiteks Tallinna kodanikemajades pildikogude olemasolu enam mingi haruldus. Nii on olnud organist Hinrich Bröckeril 1668. aastal koostatud inventariloendi järgi neli suurt apostlipilti ja üks enam-vähem niisama suur pilt Neitsi Maarjaga, kolm prantsuse päritolu tööd mustades raamides, lisaks veel neli väiksemat ja kolm katkist pilti; 1676 on märgitud nikerdusmeister Elert Thielele kuuluvana üks puust raamis «alabasterpilt», Karl XI ja kuninganna Kristiina portreed, vasegravüüridena ka Prantsuse kuninga ja tema venna portreed, samuti kaks «viljadega pilti» ning veel 11 lähemalt iseloomustamata tööd; 1671 on kaupmees Jürgen Schade olnud 17 portree ning ühe «Maastiku» omanik; kaupmees Adrian Röhmerilt on 1668. aastal üles märgitud koguni 45 pilti.²

Mõistagi oli selliseid kogusid ka maamõisates, ehkki teadaolevalt varasem sellekohane loend ei pärine mitte küll Eesti, vaid Läti alalt — Kuldigast aastast 1675. Seal olevat olnud lisaks hulgale sugulaste, samuti

¹ Furtwängler, A. *Über Kunstsammlungen in alter und neuer Zeit*. München, 1899, 5 jj.

² Oma väljavõtteid Tallinna Linnaarhiivis säilitatavaist 17.—18. sajandi linnakodanike varaloendeist (f. 230, n. 1, s. 1105—1129) on lahkelt lubanud kasutada Krista Kodres. Vt. ka Кодрес К. Интерьер Таллиннского жилища в 17—18 веках. Автореф. канд. дис. Москва, 1992, 17—18; Кодрес, К. *Elamuinterjöörist ja selle sisustusest Tallinnas 17.—18. sajandil*. — Rmt.: Vana Tallinn. II (VI). Tallinn, 1992, 65—66.

kuninglike ning vürstlike kõrguste portreedele ka üks «Köögipilt» (arvatavalt natüürmort) ja üks «Herodes Ristija Johannese peaga».³ Enamik tollaseid kogusid näibki olevat koosnenud valdavalt portreedest, mistõttu tõelisteks kunstikogudeks võib neid pidada üksnes tingimisi, pigem oli tegu omamoodi perekonnaalbumitega, mis laotatud seintele.

Ent ka kunsti- ja kuriositeedikabinetid, mis iseloomulikud kogu 17. sajandi Euroopale, ei jätnud puudutamata Baltikumi. Eelkõige on siinmail olnud seesuguseid kabinette rajamas mitmed kõrgemad võimukandjad, kellest enim on nimetatud Kuramaa hertsogeid, Eestiga lähemalt seotuid aga Carl Gustav Wrangelit ja Magnus Gabriel de la Gardie'd (ehkki kahe viimase kollektsoonid olid Rootsis).⁴ Ka Tallinna raeokjas oli 1665. aasta paiku üks teise korruse ruume eraldatud *Antiquité- und Kunstcammer*iks.⁵ (Ehk võiks viimast pidada Eesti esimeseks avalikuks muuseumiks?) Pikkamisi olid siingi kunstikogud omandanud samasuguse tähenduse, nagu neil oli mujal: nad polnud hangitud mitte üksnes taieste esteetilist väärtust ja unikaalsust silmas pidades, vaid et rõhutada ka nende omanike eneste sotsiaalset ning varanduslikku seisundit.

Milline osa jääb kunstikogumises Jacob (Jakob) Stael (Staël) von Holsteinile? Kes ta üldse oli? Sündinud oli ta 28. mail 1628 Pärnus sealse bürgermeistri Matthias Stahli pojana. Näidanud juba noorukieas edenevamat matemaatikas ja mehaanika asjades, sai ta novembris 1649 enesetäiendamiseks kolmeaastase reisistipendiumi. Rännuaastail Hollandis, Itaalias ja mujal pühendus ta peaaesjalikult fortifikatsioonile ja arhitektuurile. Need olid erialad, mida ei õpitud niivõrd ülikoolides, kui just praktilises tegevuses. Naasnud 1652. aastal kodumaale, astus ta sõjaväkke ning sama aasta oktoobris tõsteti ta koos oma poolvenna ning nõoga aadlikuks Stael von Holsteini nime all. Tuleristsed sai ta võitlustes Poola ja Taani vastu, kui ta oli kindlustusi projekteerimas koos Erik Dahlbergiga, kes hiljem tõusis kogu Rootsi fortifikatsiooniala üldjuhiks. Vaherahu saabudes määrati Stael 29. mail 1660 Eesti-, Liivi- ja Ingerimaa, samuti Saaremaa artilleeriaülemaks ning ühtlasi kindralkortermeistrina vastutama nendes provintsidest tehtavate kindlustustööde eest. See oli aeg, mil Rootsi võim suunas üha enam tähelepanu oma ülemereprovintsidest asuvate kindlustuste moderniseerimisele. Stael koordineeris seda tegevust Väina jõest Laadogani ulatuval hiigelalal, lisaks tegi inspektsioonireise Soome ja Rootsi ning oli 1675. aastal C. G. Wrangeli kutsel ametis Pommerski. Kui ta 1. oktoobril 1679 Riias duellandi kuulist langes, oli ta tõusnud kindralmajori aukraadini ning saanud maanõunikuks, olnud Liivimaa maamarsaliks; talle kuulusid Anija ning Jõelähtme mõis Harjumaal, neli väiksemat mõisakest Liivimaal ja üks Ingeris vastu Vene piiri, ka üks maja Tallinnas ja teine Riias, samuti majaplats Pärnus.⁶

³ **Diedrichs, H.** Verzeichnis der im Schlosse zu Goldingen befindlichen Gemälde und Portraits v. J. 1675. — Jahrbuch für Genealogie, Heraldik und Sphragistik 1895. Mitau, 1896, 186—187.

⁴ **Holst, N. v.** Baltische Kunstsammlungen der Neuzeit. I. Vom barocken Raritätenkabinett zur Galerie Herzog Peters von Kurland. — Baltische Monatshefte, 1938, 561 jj; vrd. ka **Essen, W. v.** Skoklosters slott och dess samlingar. Stockholm, 1948; **Magnus Gabriel De la Gardie** — samlaren (Kungl. bibliotekets utställnings katalog, 46). Stockholm, 1966.

⁵ **Kangroopool, R.** Tallinna raekoda. Tallinn, 1982, 33.

⁶ **Fahne, A.** Geschichte der Herren Stael von Holstein. Cöln, 1871, 273; **Rußwurm, C.** Nachrichten über das adeliche und freiherrliche Geschlecht Stael von Holstein. Ehstländischer Linie. Zweiter Th. I. Urkunden und Regesten. Reval, 1873, 45—108; **Munthe, L. W. son.** Kungl. fortifikationens historia, Del VI:1, Stockholm, 1914/16, 353—359; Del VI:2, Stockholm 1919, 102—107; **Elgenstierna, G.** Den introducerade svenska adelns ättartavlor. VII. Stockholm, 1932, 505; **Campe, P.** Lexikon Liv- und Kurländischer Baumeister, Bauhandwerker und Baugestalter von 1400—1850. Stockholm, 1951, 71—72.

Enam valgust heidavad J. Stael von Holsteini tegevusele mõningad materjalid, mis hiljaaegu tulid ilmsiks Fersenite perekonnalt pärinevate paberite hulgast Rootsi Riigiarhiivis Stockholmis.⁷ Fersenite valduses olid need sattunud pärast Jacob Staeli surma, kui tema lesk Anna Sophie oli abiellunud Maardu mõisa omaniku Reinhold Johann Ferseniga. 1722. aasta sügisel viidi Maardu kirjakogu Rootsi ja sinna rändasid ka Jacob Staeli paberid. Ehkki enamik neist materjalidest on majandusliku sisuga (sh. Staeli pärandi jaotamisega seotud aktid), leidub seal ka selliseid, mis näitavad tema aktiivsust muudiski valdkondades kui pelgalt fortifikatsioonis. Näiteks selgub Staeli tegutsemine tsiviilarhitektuuri alal, ja seda ilmselt isegi ühe mõjukama figuurina 1660.—1670. aastate Baltikumi ehituskunstis. Vastav andmestik on küll paljuski lünklik ning Staelilt säilinud joonisedki on ilma täpsustavate allkirjadeta, kuid on alust arvata tema seotust nende aastate mitmete esindushoonete projektidega nii Tallinnas (sh. tema oma elamu Toompeal, praegune aadress Toompea tn. 1, ning Axel von Roseni maja all-linnas Pikk t. 28) kui ka Riias (Engelbrecht Richteri maja), samuti mõnedes mõisates, nende seas ka Fersenitele kuulunud Maardu. Seejuures oli Staelil sisse juhataid palladianistliku vormikõne mõjulepääs siinses ehituskunstis põhisuunitlusega eelkõige hollandi eeskujudele. Eesti arhitektuurilugu silmas pidades julgeb autor väita, et Stael oli üldse esimene, kelle puhul ametinimetust *arhitekt* saab tarvitada ilma olulisemate reservatsioonideta: ei eraldanud teda ju senistest ehitusmeistritest mitte üksnes kõrgem sotsiaalne positsioon, vaid hoopis teistlaadne teoreetiline ettevalmistus. Ainuüksi juba arhitektuurialaste käsiraamatute ning traktaatide suur hulk tema raamatukogus kinnitas seda — tublisti üle poolesaja nimetuse nii madalmaade, prantsuse, itaalia kui ka saksa autoreilt.⁸

Eesti olusid arvestades oli see raamatukogu muuski suhtes erakordne: oma seitsme ja poole saja tiitliga oli see 17. sajandi jooksul siinmail teadaolevaist erakogudest suurim ja valikuski ilmselt üks mitmekülgsemaid. Stael oli koondanud sinna raamatuid ladina, prantsuse, hollandi, inglise, itaalia, saksa, rootsi ja hispaania keeles, geomeetria käsiraamatutest Descartes'i, Gassendi ja Hobbesi teosteni, Antonio de Herrera «Indiaanlaste ajaloo» Charles I üle peetud kohtuprotsessi protokollideni välja. Raamatute valik on piisav osutama, et kunstikogumine oli vaid üks Staeli mitmekesisest huvialadest.

Kahjuks saab anda ülevaadet Staeli kunstikogust eelkõige estampide najal, ehkki tema valduses on ilmselt olnud maalegi. Vähemasti on ta 1646. aastal kinkinud ühe hea ja kuulsa pildi (*eine gute und ruhmbliche Schilderey*) Tallinna Mustpeade Vennaskonnale.⁹ Nagu raamatukogu, nii on ka graafikakogu kirjeldatav Staeli enese poolt 1660. aastate algul, oletatavasti 1662 koostatud nimestiku järgi, mille pealkirjaks «Vaselõigete laekas leiduvate vaselõigete kataloog» («Chatalogus der Kupfferstücken in der Kupfferstückladen»)¹⁰ Järgnevas on nimestik esitatud tervikmahus, kusjuures vasakpoolses tulbas on kunstniku või töö nimi sel kujul, nagu see Staelil endal märgitud (koos kogus olnud lehtede arvuga), parempoolses aga lühikommentaara autorilt.¹¹

⁷ Riksarkivet (RA): Stafsundsarkivet: Hans von Fersens arkiv, vol. 36.

⁸ Säilinud on raamatukogu nimestik aastast 1660—1662 (RA, H. von Fersens arkiv, vol. 36 esialgse paginatsiooni järgi l. 226—275).

⁹ Tallinna Linnaarhiiv, f. 87, n. 1, s. 22, l. 33p. Hilisemates Mustpeade Vennaskonna maalikogu nimestikes J. Stael von Holsteini kingitus ei kajastu.

¹⁰ RA: H. von Fersens arkiv, vol. 36, l. 276—278p.

¹¹ Gravüüride määratlemisel on kasutatud teoseid: **Bartsch, A.** Le peintre-graveur. 1—21. Wien, 1803—1821; **Passavant, J. D.** Le peintre-graveur. I—VI. Leipzig, 1860—1864; **Hollstein, F. W. H.** Dutch and Flemish Etchings, Engravings and Woodcuts ca 1450—1700. I jj. Amsterdam, 1949—1992; **Hollstein, F. W. H.** German Engravings, Etchings and Woodcuts ca 1400—1700. I jj. Amsterdam, 1954—1992.

- Julius mantuanus, 1 — Giulio Romano, õieti Giulio Pippi (1492/99—1546), itaalia maalija ja arhitekt;
- Julius Romani — vt. eelmine;
- A: Coregio, 1 — Correggio, õieti Antonio Allegri (1489/94—1534), itaalia maalija;
- J: Baßan, 1 — Iacopo Bassano (1517/18—1592), itaalia maalija;
- Jac: Palma, 1 — Iacopo Palma il Vecchio (u. 1480—1528) või Iacopo Palma il Giovane, õieti Iacopo Negretti (1544—1628), itaalia maalijad;
- Jac: Weronensis, 1 — Gian Jacopo Caraglio (u. 1500—1565), itaalia graafik, gemmilõikaja, kullassepp ja arhitekt;
- Mich: Angelo Buonaroti, 1 — Michelangelo Buonarroti (1475—1564), itaalia skulptor, maalija ja arhitekt;
- Mar: Senensis, 1 — Marco dal Pino (u. 1525—1587/88), itaalia maalija ja arhitekt;
- Feder: Zucchari, 1 — Federico Zuccari (u. 1540—1609), itaalia maalija;
- Titiani, 2 — Tizian, õieti Tiziano Vecellio (1476/77—1576), itaalia maalija;
- Jacobi Tintoret, 3 — Tintoretto, õieti Iacopo Robusti (1518—1594), itaalia maalija;
- Raphaelis Vrbinatis, 7 — Raffael, õieti Raffaello Santi (1483—1520), itaalia maalija ja arhitekt;
- Cornelius Cornelij, 4 — Cornelis Cornelisz (1562—1638), madalmaade maalija;
- Italici Anonimi, 12 — anonüümsed itaalia autorid;
- Mar: Luca Rora, 1 — arvatavalt Martino Rota (u. 1520—1583), itaalia graafik;
- Rous: Floren, 1 — identifitseerimata;
- Polidori Caravaggy, 6 — Polidoro Caldara ehk da Caravaggio (1490/1500—1541/43), itaalia maalija;
- Fran: Bologniensis, 3 — Giovanni Francesco Grimaldi (1606—1680), itaalia maalija, graafik ja arhitekt;
- Rembrand Rhin, 44 — Rembrandt Harmensz van Rijn (1606—1669), hollandi maalija ja graafik;
- Ovidij Gholzy, 72 — Hendrick Goltzius (1558—1616), madalmaade graafik ja maalija, illustratsioonid Ovidiuse «Metamorfosidele» teostatud enne 1590. aastat kahes seerias, kumbki 20 lehte, 1615 lisandus veel 12 lehte;

- Jacobi Jordanes, 4 — Jakob Jordaens (1593—1678), flaami maaliija;
- Anthoni Tempesta, 16 — Antonio Tempesta (1555—1630), itaalia maaliija ja graafik;
- P. Pauli Rubens, 15 — Peter Paul Rubens (1577—1640), flaami maaliija;
- K V Mandern, 12 — Karel van Mander (1548—1606), madalmaade maaliija;
- Nicolaus de Bruin, 3 — Nicolaes de Bruyn (1571—1656), madalmaade graafik;
- Diepenbeck, 7 — Abraham van Diepenbeeck (1596—1675), madalmaade maaliija, tegutsenud rohkem kui 500 gravüüri joonistajana;
- Ger: Segers, 1 — Gerard Seghers (1591—1651), flaami maaliija;
- Albertus Dürens Holtzschnit, 14 — Albrecht Dürer (1471—1528), saksa maaliija ja graafik;
- Dito Kupfferstück, 6 — vt. eelmine;
- Albertus Gerhard, 4 — identifitseerimata;
- Luc: v: Leiden, 7 — Lucas van Leyden (1494—1533), madalmaade maaliija ja graafik;
- Bart: Spranger, 11 — Bartholomäus Spranger (1546—1611), Prahas tegutsenud madalmaade maaliija ja graafik;
- H: Goltzius, 38 — H. Goltzius (vt. eespool);
- Christof Schwartz, 8 — Christoph Schwarz (u. 1545—1592), saksa maaliija;
- Mart: Heemskerck, 6 — Maarten van Heemskerck (1498—1574), madalmaade maaliija ja graafik;
- Johan Müller, 2 — Jan (Jeannes) Müller (1571—1628), madalmaade graafik;
- Johan v: Ach, 7 — Hans (Johann) von Aachen (1552—1615), saksa maaliija, tegutsenud gravüürijoonistajana;
- Paul Marcelle, 1 — identifitseerimata;
- Johan Wtenwael, 12 — Joachim Wtewael (u. 1566—1638), madalmaade maaliija;
- Vingons 7 Weisen, 7 — arvat. David Vinckeboons (1576—1632/33), madalmaade maaliija (vastav sari teadmata);
- Le Bruns 4 Tagezeit, 4 — Gabriel Le Brun (1625—1660), prantsuse maaliija ja graafik, sari «Neli päevaega» sisaldab lehed «Aurora», «Meridies», «Vesper» ja «Nox»;

- Vinkebons 4 Jahrzeiten — D. Vinckeboonsi (vt. eespool) aasta-
aegu kujutava sarja on tõenäoliselt
graveerinud Andries Stock (u. 1580
—1648);
- Mart: de Voß 7 planeten, 8 — Maerten de Vos (1531—1603), ma-
dalmaade maaliija ja joonistaja, kel-
le sarja «Planetarum effectus et
eorum insigna Zodiaci» on gravee-
rinud Jan Sadeler (1550—1600) ning
hiljem kopeerinud ka Gregorius
Fentzel (17. saj. algus);
- Dito Historien, 9 — vt. M. de Vos, lehed ei ole täpse-
malt identifitseeritavad;
- P. Enasts, 7 — identifitseerimata;
- Posturen v: Sauerij, 8 — Salomon Saverij (1594—1678), hol-
landi graafik, arvatavasti tema poolt
Pieter Quasti (1606—1647) ja Dirck
Halsi (1591—1656) järgi graveeri-
tud tööd sõjaväelasi, talupoegi, kava-
lere ning daame kujutavatest sarja-
dest;
- Vesp. Strada, 2 — Vespasiano Strada (1582—1622),
itaalia maaliija ja graafik;
- O: Vaenius, 2 — Otto van Veen ehk Vaenius (1556—
1629), madalmaade maaliija, tegut-
senud gravüürijoonistajana;
- Adrian de Weert — Adriaan de Weerd (u. 1510—u.
1590), Saksamaal tegutsenud madal-
maade graafik;
- Johannis Stradani, 3 — Jan van der Straet ehk Stradanus
(1523—1605), Itaalias tegutsenud
madalmaade maaliija;
- Hinrici Clemensis prospect, 20 — identifitseerimata;
- Card: v: Broeck, 1 — Crispin van den Broeck (1524—
1588/91), madalmaade maaliija ja
graafik;
- Jodocia Wingh, 1 — Jodocus Winghe (1544—1603), Sak-
samaal tegutsenud madalmaade
maaliija;
- F: Vanius, 1 — identifitseerimata;
- Franc Floris, 1 — Franz Floris (u. 1516—1570), ma-
dalmaade maaliija ja graafik;
- Sachtlevens und 5 Andere
nachtstück, 6 — Cornelis Saftleven (1607—1681) või
Herman Saftleven (1609—1685),
hollandi maalijad ja graafikud;
- Französische Satirleben, 3 — prantsuse karikatuurid;
- Perrier, 1 — François Perrier (1590—1650),
prantsuse maaliija ja graafik;
- Vielерley Authoren
Landschafften und Jagden, 37 — erinevate autorite maastiku- ja ja-
hi-
pildid;

- Jaques Callot Vita S: Maria, 9 — Jacques Callot (u. 1592—1635), prantsuse graafik, gravüürid 20-lehelisest sarjast «Variae icones tum passionis Christi tum vitae beatae Mariae Virginis»;
- Allerhandt Kupfferstück — anonüümsete autorite gravüürid;
Anonimi, 40
- Johan v: Velde 4 Elementen, 4 — Jan van de Velde (u. 1593—1641), hollandi graafik, sari «Neli elementi» («Maa», «Õhk», «Tuli», «Vesi») on teostatud kahes variandis Willem Buytewechi (u. 1585—u. 1625) joonistuste järgi;
- J. G. V: Vliet Handtwärck, 18 — Jan Joris van Vliet (sünd. u. 1610), hollandi graafik, 18-leheline käsitöö-
alasad kujutav sari;
- Abraham Blomart, 10 — Abraham Bloemaert (1564—1651), madalmaade maaliija;
- Adriani Collardi piscium — Adriaen Collaert (u. 1560—1618),
icones, 20 madalmaade graafik, 30-lehelisest kalu kujutavast sarjast «Piscium vivae icones»;
- Nicolai Bruin Dito, 13 — N. de Bruyni (vt. eespool), 13-leheline kalu kujutav sari «Libellus varia Genera Piscium complectens»;
- Cl. J. Vischers Compertimenten, 12 — Claes Jansz Visscher (u. 1550—u. 1612) või Claes Jansz Visscher noorem (1586—1652), madalmaade graafikud ja kirjastajad;
- Bruegels und Cocks Landtschafften, 24 — Hieronymos Cock (u. 1510—1570), madalmaade graafik ja kirjastaja, tõenäoliselt tõmmised Pieter Bruegel vanema (1525/30—1569) järgi graveeritud 13-lehelisest «suurte» maastike sarjast ja sama autori 51-lehelisest Brabandi ja Campine'i külasid kujutavast sarjast;
- Joan Percelles Schiffe, 12 — Jan Porcellis (u. 1584—1632), madalmaade maaliija ja graafik, 12-lehelise laevu kujutava sarja «Icones variarum navium Hollandicarum» on graveerinud arvatavalt Robert de Baudous (1574/75—u. 1656);
- Johan v: Velden 4 tazezeit, 4 — J. van de Velde (vt. eespool), päevaeagu kujutav 4-leheline sari;
- Juno Venus Pallas inerti — Junot, Venust, Pallast (Athenat),
Authoris, 3 võimalik, et ka «Parise otsust» kujutavad lehed;

- Aerts und Zanredam persp, 2 — tōenäoliselt Jan Saenredam (1565—1607), madalmaade graafik, tööd Pieter Aertseni (1508—1575) järgi;
- Nürnbergisches Reißbuch, 45 — tōenäoliselt «Nürnbergisches Neu geistreiches Handbuch in fünfzig nützliche Bücher sambt soviel beigefügten Kupfferstücken abgetheilt» (Nürnberg, 1651);
- Biblische Historien, 17 — Piiblilood, identifitseerimata.

Kupfferstück aus Italien (vasegravüürid Itaaliast)

- Statue Romana Phil: Tomasini, 52 — Philippe Thomassin (1562—1622), Itaalias tegutsenud prantsuse graafik, 52-leheline antiikskulptuure kujutav sari;
- Michael Collini R. Ruin, 18 — Rooma varemed, identifitseerimata;
- Recueil de plusieurs Jean Marot, 16 — Jean Marot (u. 1619—1679), prantsuse arhitekt ja graafik, lehed albumist «Recueil de plusieurs portes de principaux hostels et maisons de la ville de Paris» (1644);
- Coenotafia Johanis Vedmanni, 26 — Hans Vredeman de Vries (1527—1604), saksa päritolu madalmaade dekoraator ja joonistaja, kelle kiriklike ning ilmalike võimukandjate hauamonumente kujutava 27-lehelise sarja «Coenotaphia...» on graveerinud Karel van Mallerly (1571—pärast 1635);
- Ornemens ou Placarts du Chambres et Alcoves par Jean Marot, 20 — J. Marot (vt. eespool);
- Römische Garten, 8 in fol — Rooma aiad, identifitseerimata;
- Diverse perspect: par Israel, 12 — Israël Henriet (u. 1590—1661), prantsuse maali ja graafik, maastikke kujutavad gravüürid;
- Alcune Vedute di Giardini e Fontane di Roma e di Tivoli per Israel, 12 — I. Henriet (vt. eelmine), Rooma ja Tivoli aedade ning purskkaevude vaated;
- Villa Aldobrandina Dominici Barriere, 23 in fol — Dominique Barrière (1610/20—1678), Roomas tegutsenud prantsuse graafik, 22-leheline sari «Villa Aldobrandina Tusculana sive varii illius hortorum et fontium prospectus» (Rooma, 1647);

- Oliscus Pamphilicus Francisci — identifitseerimata;
poin, 1 in große
- Johan Vredtmans Vrijs variae — H. Vredeman de Vries (vt. eespool),
Architecturae Formae, 20 in fol gravüüridesari «Variae architecturae
formae», mille on avaldanud 1601.
aastal Theodoor Galle (1571—1633);
- Dito perspectiv Memorabilium — H. Vredeman de Vries (vt. eespool),
Gestorum Icones Novi Testa- gravüüridesari «Memorabilium novi
menti, 14 in fol testamentis, in templo gestorum ico-
nes tredecim», mille on avaldanud
H. Cock (vt. eespool) u. 1560 (2. väl-
jaanne 1604);
- Versheyden Schriewärck von — Paul Vredeman de Vries (1567—
Paulus Vredtman de Vrijs, 20 pärast 1630), madalmaade arhitekt-
tuurijoonistaja ja maaliija, gravüüri-
desarja «Versheyden Schrynerwerck
Als Portalen Kleerkasten Buffetten
...van werken» avaldanud C. J.
Visscher noorem (vt. eespool) aastal
1630 (2. väljaanne 1658);
- Versheyden Schriewärck Dito — Vrdl. eelmine; alfabeet oletatavalt
Alphabet bis 1:U Clément Perret' (sünd. 1551) välja-
antud šriiftikogumikust, mille ehis-
raamistused on H. Vredeman de
Vriesilt (vt. eespool);
- Johannis Vredtman Vries garten — tõenäoliselt H. Vredeman de Vriesi
gebaw und perspect:, 34 in fol (vt. eespool) kogumikust «Hortor-
um, Viridariorumque etc. For-
mae . . .», mille on avaldanud Philipp
Galle (1537—1612) aastal 1583
(täiendatud uustrukid 1615, 1655);
- Collumna et statua Sigismundi, — Zygmunt (Sigismund) III sammas
1 in groß real Varsavi Lossi väljakul, tõenäoliselt
Willem Hondiuse (u. 1597—u. 1658)
gravüür aastast 1646;
- Dantziger Triumph Pfordt von — Władysław IV abikaasa Maria Lud-
A: 646, 1 wika Gonzaga saabumise puhul 1646
Danzigis püstitatud auväravatest on
olemas kaks gravüüri Jeremias
Falckilt (u. 1609—1677) ning kol-
mas W. Hondiuse (vt. eespool),
kõik Danzigi maaliija Adolf Boy
(1612—1680) järgi;
- Pallatium zu Caprarola, 2 in fol — Palazzo Farnese Caprarolas;
- Wirtenbergischer Sahl in — Württembergi loss (hiljem ümber-
perspect, 1 ehitatud kirikuks) Stuttgarti lähedal;
- Die Kirche in Escorial, 3 — Escoriali (Püha Laurentsiuse) kirik,
in Royal bog tõenäoliselt Pieter Perret' (1555—
1639) suureformaadiliste gravüüride
sarjast arhitekt Juan de Herrera
(u. 1530—1597) jooniste põhjal;

Collumna Treiana, 1	— Traianuse sammas Roomas;
Fraschati, 1 Stück von 3 bogen	— Frascati, linn Rooma lähedal;
Ortographia S: Petri in vaticano, 1	— Rooma Püha Peetri kiriku fassaad;
Arcus Flaminius, 1	— Porta Flaminia (praegu Porta del Popolo) Roomas;
Lachontis Statua, 1 in fol	— Laokooni grupp Vatikani muuseumis;
Römische Bassarielen, 4 in fol	— Rooma bareljeefid;
Templum Salamonis, 1 groß real 2 bogen	— Saalomoni tempel Jeruusalemmas;
Trophaea Amari, 2	— identifitseerimata;
Conclave Romanum, 1	— paavsti valimine Roomas;
Prospectus Tibortinus Kock, 1	— Tivoli vaade H. Cocki (vt. eespool) 26-lehelisest sarjast «Praecipua Aliquot Romanae Antiquitatis Ruinarum Monumenta»;
Bildtniße der planeten gezeichnet, 7	— joonistused planeetidest.

Siin toodud nimestikust hakkab esmalt silma gravüüride suhteliselt suur arv: Staeli enda antud numbraid kokku liites oluaks neid 979, kuid et osa lehti on jäänud numbrdamata, siis ilmselt on mõnekümne jagu rohkemgi. Sellise suurusjärgu kogud polnud tollal Rootsiski kuigi sagedased — olgu nimetatud, et näiteks Staeli kolleegi Erik Dahlbergi kunstikogus oli mõned aastad varasema loendi järgi ainult 288 lehte¹² —, kuna Eestist on esitada vaid üks 138-leheline 1621. aastaga dateeritud komplekt, millest on küll arvatud, et see sattus siia alles 18. sajandi algul Tallinna kaupmehe ning raehärra Christoph Krechteri vahendusel.¹³

Lisaks sisaldas gravüüre ka Staeli raamatukogu. Nii on selle nimekirjades leidu näiteks Matthäus Merian vanema töökojast pärineva teose «Theatrum Europaeum» kuus esimest köidet Euroopa linnade meisterlikus teostuses vaadetega, samuti sama autori «Topographia Alsatie»¹⁴, Giovanni Maggi Rooma ja selle ümbruse vaateid sisaldav foolioköide¹⁵, Joachim von Sandrarti¹⁶ Itaalia-seeria Martin Zeilleri «Itinerarium Italiae» osana, Hubert Goltziuse poolt väljaantud keisripiltide sari Julius Caesarist Karl V-ni¹⁷ ja muud. Muidugi olid illustratsioonide poolest rikkad ka mitmesugused ehitus- ja pargikunsti raamatud, mida Staelil oli eriti palju. Sageli polnud need muud kui albumid hoonete ja aegade joonistega, kus teksti osa oli minimaalne. Staeli kogus oli viimastest näiteks P. P. Rubensi «Palazzi Antichi e moderni di Genova» (esmatrükk Antverpenis 1622), Hendrick de Keyseri «Architectura Moderna» (Amsterdam, 1631), Philips Vingboonsi «Afbeeldsels der voornaemste Gebouwen» (Amsterdam, 1647), Alessandro Francini «Livre d'architecture» (Paris,

¹² Ericsson, E., Vennberg, E. Erik Dahlberg: hans levnad och verksamhet. Uppsala—Stockholm, 1925, 52—53, 159—167.

¹³ Praegu Eesti Ajalooarhiivis. Vt. ka Habicht, M. Käsikirjalise gravüürideraamatu (1621) restaureerimisest. — Renovatum anno 1989. Tallinn, 1990, 44—46.

¹⁴ M. Meriani (1593—1650) paljuköiteline sari «Theatrum Europaeum» hakkas ilmuma 1635, «Topographiae Alsatie» ilmus 1644.

¹⁵ G. Maggi (1566—1618) on avaldanud vähemalt kolm Rooma vaateid sisaldavat albumit.

¹⁶ J. von Sandrart (1606—1688), saksa maali ja graafik.

¹⁷ H. Goltzius (1526—1583), avaldanud sarja «Lebendige Bilder gar nach aller Keysern von C. Julio Cäsare biss Carolum V» 1657. aastal.

1631), Hans Blumi «Von den fünff Sälen» (Zürich, 1555) kui ka André Mollet' «Le jardin de plaisir» (Stockholm, 1651). Nimetatagu ka Abraham Bosse¹⁸ poolt esmakordselt 1645. aastal väljaantud tööd «Traité des manières de graver en taille-douce» ja seda mitte üksnes raamatus sisalduva 19 vaselõiketehnikas illustratsiooni tõttu, vaid seepärast, et nimetatud olevat olnud ühtlasi üks esimesi graveerimiskunsti teoreetilisi käsitusi. Arvata, et kui raamatukogus säilinud gravüürid «vaselõigete laeka» omadele juurde liita, tõuseks Staeli valduses olnud lehtede koguarv vähemasti üle paari tuhande.

Hinnata Staeli graafikakogu selle sisulisest küljest on mõnetigi kompiltseeritud, sest enamik seal sisaldunud töid on üksnes umbkaudu identifiitseeritavad. Pealegi peaks Staeli atributeeringutesegi suhtuma mõningase ettevaatlikkusega: näiteks nimetatagu kogus 14 puu- ja 6 vaselõikega esindatud Albrecht Dürerit, kelle töödest levisid võltsingud juba kunstniku eluajal, 17. sajandist rääkimata¹⁹; nii oli ka Lucas van Leydeniga, keda samuti tihti kopeeriti.

Suur osa «vaselõigete laeka» lehtedest on olnud reprodutseerivat laadi. Oma nimekirja algusse on Stael asetanud itaalia ja madalmaade maalikunstnikud, kelle hulgast rohkemate lehtedega on esindatud näiteks Raffael, Caravaggio, Rubens, K. van Mander, Chr. Schwarz, M. de Vos, D. Vinckeboons ja A. Bloemaert. Tuntud maalijate töödest paljunduste valmistamist peeti noil aegadel üheks peamiseks estampgraafika funktsiooniks ja sellega olid seotud juhtivad gravöörid, kelle nimed on Stael enamasti kahjuks märkimata jätnud. Tervelt 44 lehega on olnud esindatud Rembrandt; nimestikust küll ei selgu, kui palju nende hulgas on olnud kunstniku omaenda oforte, kui palju aga tema järgi graveerinud teiste meistrite töid. Muidugi olid maalijad vahel teinud joonistusi spetsiaalselt graveerimise tarbeks, näiteks rida P. Bruegel vanema maastikke on valminud H. Cocki töökoja jaoks.

Enamik gravööre, kes Staelilt nimepidi leida, olid madalmaade päritolu 16. sajandi lõpul—17. sajandi algupoolel tegutsenud meistrid, erandiks vaid 1530. aastate alguseni töötanud Lucas van Leyden. Arvukamalt (110 lehte) oli esindatud Hendrick Goltzius: Staelil oli olemas tervelt kolmandik selle stiilit virtuooslikult vallanud Haarlemi meistri toodangust. Teistelt madalmaalastelt oli hoopis vähem tömmiseid: A. Collaertilt näiteks 20, N. de Bruynilt 13 ja J. van de Veldelt 8 lehte. Flaami ja hollandi meistritele järgnesid prantslased (J. Marot, I. Henriët, Ph. Thomassin, suhteliselt nõrga seeriaga esindatud J. Callot), kuna itaallaste ning sakslaste osakaal jäi nõrgemaks. Suures plaanis näib see jaotus kehtinud olevat raamatukoguski leidunud gravüüride puhul, ka seal domineeris Madalmaade töökodade toodang. Et just Madalmaades, eriti Hollandis saavutas estambikunst 16. sajandi lõpul ja 17. sajandil erilise õitsengu, on üldtuntud fakt ning kaheldamatult peegeldus see ka Staeli valikus. Pole põhjust alahinnata Staeli asjatundmist kunsti alal, eriti arvestades, et vähemasti korra on ta ka ise joonistanud gravüüride tarbeks — Adam Oleariuse «Offt beehrte Beschreibung Der Newen Orientalischen Reise» 1656. aasta väljaandes leidub temalt kaks Narva vaadet.²⁰

Ülevaate Staelist kui kunstikogujast võiks tema «vaselõigete laeka» juures lõpetadagi, kui tema 1664. aastast pärineva varaloendi hulgas poleks ka «mustas kapis» leidunud esemete nimestikku (*Inventarium*

¹⁸ A. Bosse (1602—1676), prantsuse graafik.

¹⁹ Bialostocki, J. Dürer and his critics. Baden-Baden, 1986, 145 jj.

²⁰ Allkirja Jakob Stahl kandvad joonised on graveerinud Husumis tegutsenud Christian Lorenzen Rothgiesser (surn. u. 1664). Oletus, et Staelil on Rubensi järgi graveeritud ka üks leht, kus kujutatud küünlaid süütavat vana naist ja poisikest, kusjuures lehel on lisaks allkirjale Stahl ka neljarealine värss «Quis vetet...», on ebatõenäoline. (Nagler, G. K. Neues allgemeines Künstler-Lexikon. Siebzehnter Bd. München, 1847, 206—207.)

Katalogus der Kupferstücke
in der Kupferstückladen

Autoren	Stück
Joh. Miltner	- 1
Jacobi Rothmann	-
J. Compt	- 1
J. D. P. P.	- 1
Jac. Palma	- 1
Jac. Werneburg	- 1
Juan. Angel. de. Bonariti	- 1
Juan. S. S.	- 1
Jacob. Quam	- 1
J. T. T.	- 2
Jacobi Tinteret	- 3
Jacobi V. V.	- 7
Compt. Compt.	- 4
J. T. T. T.	- 12
Jac. T. T. T.	- 1
J. T. T.	- 1
J. T. T. T. T.	- 6
~~Juan. Angel. de. Bonariti~~	~~- 1~~
Franc. Bologna	- 3
J. T. T. T.	- 11
J. T. T. T.	- 7
Jacobi T. T.	- 4
Autoren T. T.	- 16

unseren Mobilien A. 1664 in d. Schwarzen Schrank).²¹ Teatavasti oli mõistet kunstikogu 17. sajandil veel üsna laialivalguv tähendus, peale «päris» taidetööde sisaldas kogu peaaegu alati ka kuriositeete nii «Artificialia» kui ka «Naturalia» poolelt. Näikse, et too must kapp oma sisuga Staelile kuriositeedikogu tähendaski. Nii leidus seal viis Antiik-Rooma päritolu gemmi; evandiluuist nikerdatud väike tuuleveski ning evandiluuist kaunistustega kastanjetid; Jaava saarelt pärinevad «skepter» ja raamat; Peruust toodud käsikiri; viisteist Hiina mängukaarti ja malendeid; hõbedane, osalt kullatud kolbakuju; sahtlike kuivatatud lõunamaa vilju; isegi koeratopis ning hulgaliselt medaleid ja münte — viimaseid nii Rooma, Kreeka kui ka India ja Jaava päritolu. Küllap võinuks Stael sinna kappi asetada mõndagi oma väärtesemete hulgast, näiteks roosi, mille südami-kus suur pärl ja kroonlehtedel 62 teemanti.²²

Kui palju oli Staeli kogudel antud täieneda järgnevail aastail ja mis neist sai pärast omaniku surma, selle kohta täpsem teave puudub. Võib siiski oletada, et vähemasti tema valduses olnud gravüüride saatus oli enam-vähem samasugune kui raamatukogul: veel 1683. aastal on märgitud Staeli raamatuid ühte kappi ja üheksasse kasti pitseerituna Anija mõisas Harjumaal²³, hiljem jõudsid need Fersenite omanduses Linköpingi lähedal asuvasse Ljungi lossi. Kui viimane aga 1867. aastal kogu sisustusega oksjonile pandi, ostis suurema osa sealsest raamatu- ja ka portreekogust tuntud kolleksionäär Rudolf Mauritz Klinckowström.²⁴ Mil määral Klinckowströmi valdusse sattus just neid raamatuid ja gravüüre, mis omal ajal kuulusid Jacob Stael von Holsteinile, jäeti tollal üles tähendamata ning nüüd pole võimalik seda enam välja selgitada, sest ka Klinckowströmi kolleksioon on hajunud mitme pärandijaotuse ja oksjoni kaudu. Ehkki Staeli kogu on ammu kaotsis ning selle kohta käiv teavegi puudulik, jäädvustub see Eesti kunstiajaloo kui esimene tõeline kunsti-kogu ja selle omanik kui esimene tõeline kunstikolleksionäär.

²¹ RA: H. von Fersens arkiv, vol. 36, l. 288—288p.

²² Samas, l. 283.

²³ Samas, l. 61.

²⁴ Carlander, C. M. Svenska bibliotek och ex-libris. Vol. IV:1. Stockholm, 1904, 17—18; Söderberg, B. G. Slott och herresäten i Sverige: Uppland (Andra Bandet). Malmö, 1967, 170—175.

JACOB STAEL VON HOLSTEIN UND DIE ZEIT DER ERSTEN KUNSTSAMMLUNGEN IN ESTLAND

Ants HEIN

Von Kunstsammlern und -sammlungen auf dem heutigen Gebiet Estlands kann seit dem 17. Jahrhundert gesprochen werden. Dieses Jahrhundert brachte einen gewaltigen Aufschwung bei der Gründung von verschiedenartigen Kunst- und Kuriositätenkabinetten in ganz Europa mit sich, und natürlicherweise bildete das Baltikum dabei keine Ausnahme. In den 60er un 70er Jahren des 17. Jahrhunderts waren zum Beispiel kleinere oder größere Bildersammlungen in Revaler Bürgerhäusern keine Seltenheit mehr, die damaligen Inventare nennen bis 45 Werke umfassende Kollektionen. Sammlungen der gleichen Größenordnung gab es in den Gutshöfen. Da sie hauptsächlich aus Konterfeien bestanden, können sie als echte Kunstsammlungen nur bedingt angesehen werden.

Im Beitrag wird die Kollektion Jacob Stael von Holsteins (1628—1679) gründlicher dargestellt, sie war im 17. Jahrhundert unter den uns bekannten in Estland die reichhaltigste. J. Stael von Holstein (vor der Erhebung in den Adelsstand 1652 mit dem Familiennamen Stahl) war Offizier der schwedischen Armee und seit 1660 Generalquartiermeister Estlands, Livlands und Ingermanlands sowie Oesels und in dieser Eigenschaft für die Fortifikationsarbeiten in diesen Provinzen verantwortlich. Er zeigte sich aber auch bei der Errichtung von Zivilbauten recht aktiv, mit ihm verbinden sich verschiedene repräsentative Bauwerke in Reval, Riga und einigen Gutshöfen. Seine Kunstsammlung ist seit dem Beginn der 1660er Jahre aufgrund von Bestandlisten darstellbar. Letztere wurden kürzlich im Schwedischen Reichsarchiv entdeckt. Leider verzeichnen sie nur die Graphiken sowie einige Kuriositäten und nicht die J. Stael von Holstein gehörenden Gemälde (dazu ist bekannt, daß er der Revaler Bruderschaft der Schwarzhäupter «eine gute undt ruhmblige schilderey» geschenkt hat). Die Graphikensammlung ist allein schon durch ihr Volumen bemerkenswert — insgesamt befanden sich in der «Kupferstücklade» wenigstens 979 Abdrücke, doch in Kenntnis der Tatsache, daß seine Bibliothek verschiedene Kupferstichfolgen enthielt, könnte seine Kollektion mehrere Tausend Blatt umfaßt haben. Ein großer Teil der Druckgraphiken waren Reproduktionsstiche, darunter von Werken Raffaels, Caravaggios, Rubens', Karel von Manderas, Christoph Schwarzens, Maerten de Vos', David Vinckeboons', Abraham Bloemaerts und Pieter Bruegels d. Ä. Die meisten namentlich angeführten Stecher und Radierer waren Niederländer, die Ende des 16., Anfang des 17. Jahrhunderts wirkten. Mit der größten Anzahl von Blättern (110) ist Hendrick Goltzius vertreten, auch nach Rembrandt gibt es 44 Darstellungen, wobei über die letzteren nicht bekannt ist, wieviel Radierungen des berühmten Meisters sowie seiner Kopierer vorhanden waren. Die anderen Meister, wie Adriaen Collaert, Jan van de Velde, Nicolaes de Bruyn, Hubert Goltzius, sind meist mit einer geringeren Anzahl von Werken vertreten. Den niederländischen Stechern folgten mengenmäßig die Franzosen (Jean Marot, Jacques Calot, Israël Henriet, Philippe Thomassin u. a.); Italiener und Deutsche waren schwächer vertreten. Immerhin besaß die Sammlung J. Stael v. Holsteins 14 Holz- und 6 Kupferstiche Albrecht Dürers, wobei im 17. Jahrhundert zahlreiche Fälschungen der Werke dieses Meisters in Umlauf waren.

Die Sammlung enthielt auch Kuriositäten sowohl *Artificialiae* als auch *Naturaliae*: Gegenstände von Java, aus Peru und China, Gemmen aus Rom, eine große Anzahl von alten Münzen und Medaillen, getrocknete südländische Früchte usw.

Genauere Angaben über das Schicksal der Kollektionen nach dem Tode J. Stael v. Holsteins fehlen. Höchstwahrscheinlich gelangten sie wie auch die Bibliothek in den Besitz der Familie Fersen, die im Herbst 1722 vom bei Reval gelegenen Gutshof Maart (Maardu) alles nach Schweden transportieren ließen, wo es durch spätere Vererbungen und Auktionen verstreut wurde.

Von Kunstsammlern und Sammlungen auf dem heimischen Boden kann seit dem 17. Jahrhundert gesprochen werden. Dieses Jahrhundert brachte einen gewissen Aufschwung bei der Gründung von verschiedenen Kunst- und Kuriositätenkabineten in ganz Europa mit sich, und natürlichweise bildete das Baltikum dabei keine Ausnahme. In den 60er und 70er Jahren des 17. Jahrhunderts waren zum Beispiel kleinere oder größere Bildersammlungen in Revaler Bürgerhäusern keine Seltenheit mehr; die damaligen Inventare nennen bei 45 Werke umfasst wurde. Sammlungen der gleichen Größenordnung gab es in den Gutsböden. Da sie hauptsächlich aus Kontexten bestanden, können sie als echte Kunstsammlungen nur bedingt angesehen werden.

ЯКОБ ШТАЕЛЬ ФОН ГОЛЬШТЕЙН И НАЧАЛО КОЛЛЕКЦИОНИРОВАНИЯ ИСКУССТВА В ЭСТОНИИ

Антс ХЕЙН

О первых коллекционерах и коллекциях искусства на территории нынешней Эстонии можно говорить начиная с XVII века. В Европе того времени стало поветрием открывать кунсткамеры, разного рода кабинеты редкостей, в том числе и художественных. Естественно, что это новшество не могло не затронуть и Прибалтику. Поэтому уже в 1660—1670 гг. коллекции живописи в домах таллиннских бюргеров не были редкостью. В инвентарных описях таллиннских граждан зарегистрированы собрания, насчитывающие до 45 предметов искусства. Такие же коллекции имелись и в дворянских усадьбах. Но эти коллекции были представлены в основном портретами, отчего истинными художественными собраниями могут быть названы лишь немногие из них.

В статье рассматривается собрание Якоба Штаеля фон Гольштейна (1628—1679), которое в середине XVII века было одним из самых богатых в Эстонии.

Представление о составе этой коллекции дают описи начала 1660-х годов, сохранившиеся в Государственном архиве Швеции. К сожалению, в описях приводятся полные сведения только о собрании гравюр Штаеля и лишь частичные — о собрании его раритетов. Не перечислены там и принадлежавшие ему картины. «Шкатулка гравюр на меди» Штаеля содержала около 980 листов. Учитывая, что в его библиотеке имелись целые серии гравюр, можно предполагать, что всего их было в коллекции свыше двух тысяч. Лучше всего были представлены работы нидерландских мастеров (Хенрик Гольциус, Рембрандт, Адриан Колларт, Ян ван де Фелде и др.), за ними следовали французы (Жан Маро, Жак Калло и др.). Работ итальянских и немецких художников было меньше. Среди раритетов Штаеля имелись предметы из Перу, Китая и с острова Ява, множество старинных монет, медалей, античных гемм и т. д.

После смерти Я. Штаеля фон Гольштейна его коллекция попала, по-видимому, в руки семьи Ферзен, а с нею в Швецию, где собрание распалось — часть была продана на аукционах, часть распределена между наследниками.